

Bartłomiej Kucia

SYSTEM PARTYJNY SZWECJI

I. Uwarunkowania systemu partyjnego

Narodziny szwedzkich partii politycznych we współczesnym rozumieniu datować należy na przełom XIX i XX w., jednak początków tego typu organizacji szukać można znacznie wcześniej. Pewne konstytutywne ich cechy posiadały stronnictwa arystokratyczne: „partia kapeluszy” (*Hattpartiet*) oraz „partia czapek” (*Mösspartiet*), rywalizujące o wpływ na politykę państwa w okresie osłabienia władzy królewskiej zwanym „erą wolności” (1718–1772). Grupy te nie dysponowały sformalizowanym członkostwem ani jednolitym programem, a oś konfliktu stanowiła orientacja po stronie Francji albo Rosji (i Anglii) w polityce zagranicznej. W konsekwencji zamachu stanu Gustawa III działalność obu stronnictw została zakazana i nie doczekały się one sukcesorów w rozwoju życia politycznego Szwecji¹.

Dominujące w kolejnym stuleciu kierunki: konserwatywny i liberalny długo nie przyjęły form organizacyjnych partii politycznych². Istotna przeszkoda w instytucjonalizacji tych ruchów tkwiła w utrzymującej się aż do 1866 r. anachronicznej konstrukcji parlamentu – Riksdagu, podzielonego na cztery izby, stanowiące reprezentację stanów szwedzkiego społeczeństwa. Drobne reformy prawa wyborczego i nowy kształt dwuizbowej legislatury otworzyły drogę dla powstania nowoczesnych partii politycznych, budowanych w oparciu o reprezentację parlamentarną. Jako pierwsza w 1867 r. wokół grupy posłów chłopskich utworzona została Partia Agrariuszy (*Lantmanna Partiet*). Przełom dla kształtowania sceny politycznej przyniosły jednak dopiero narodziny ruchu socjalistycznego u progu lat 80. XIX w. Szybki wzrost popularności formacji powołanej poza parlamentem przez działaczy związków zawodowych zaowocował wprowadzeniem do Riksdagu pierwszego posła już w siódmym

---

¹ Niektórzy autorzy w stronnictwach „ery wolności” doszukują się tradycji szwedzkiego liberalizmu i konserwatyzmu. Zob. P. Napierała, *Spadek polityczny po szwedzkim Frihetstiden (1718–1772)* [w:] D. Ciunajcis, M. Kierzkowski, G. Klonowski (red.), *Współczesność i przyszłość nauk humanistycznych. Problemy i perspektywy badawcze: materiały z I Sesji naukowej doktorantów Wydziału Historycznego UAM, Poznań, 28 września 2007*, Instytut Historii UAM, Poznań 2008, s. 13–24.

² T. Cieślak, *Zarys historii najnowszej krajów skandynawskich*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 119.

roku jej istnienia (1896)³. Niedługo potem, w 1914 r., Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza Szwecji (*Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti*, SAP) stała się najliczniejszym stronnictwem w izbie niższej. Jej sukces bez wątpienia przyspieszył formalną organizację opcji liberalnej i konserwatywnej. Ta pierwsza utworzyła własne ugrupowanie w 1900 r., natomiast formacja konserwatystów została powołana cztery lata później.

Ważną rolę dla tworzenia i krzepnięcia szwedzkich partii odgrywali ich liderzy, aspirujący do kierowania polityką państwa. Urząd premiera wyodrębnił się już w 1876 r., ale jego nominacja pozostawała swobodną decyzją monarchy, niezależną od układu sił w izbach. Zasada rządów parlamentarnych torowała sobie drogę dość długo, by przypieczętować swoje zwycięstwo dopiero w 1917 r. wraz z powołaniem większościowego liberalno-socjaldemokratycznego gabinetu N. Edena⁴. Było to wydarzenie bez precedensu w historii Europy, bowiem po raz pierwszy stronnictwo o rodowodzie robotniczym przejęło współodpowiedzialność za władzę, wchodząc w skład koalicji rządzącej. Decyzja ta wywołała opór radykalnego skrzydła, przesądzając o trwałości podziału ruchu socjalistycznego do czasów współczesnych. Kolejny gabinet, utworzony w 1920 r. już samodzielnie przez SAP, wyznaczał nową epokę w rozwoju tego ugrupowania. Tak znaczący wzrost jego popularności stanowił z pewnością konsekwencję poszerzenia elektoratu wraz z upowszechnieniem praw wyborczych⁵, co zresztą było jednym z najważniejszych socjaldemokratycznych postulatów.

Lata wielkiego kryzysu gospodarczego rozpoczęły okres trwałej dominacji socjaldemokracji w systemie partyjnym Szwecji⁶. Równocześnie w tym samym czasie doszło do ustabilizowania systemu, w wyniku czego aż do 1988 r. w Riksdagu nie pojawiło się żadne nowe ugrupowanie. Osiągnięcia w polityce gospodarczej pozwoliły SAP na zdobycie szerokiego poparcia dla programu budowy państwa opiekuńczego, także wśród rywali na scenie politycznej, którzy długo nie potrafili przedstawić wobec partii rządzącej poważnej alternatywy. Nawet odsunięcie jej wreszcie od władzy w 1976 r. okazało się sukcesem krótkotrwałym wobec niespójności ideologicznej nowej koalicji. Socjaldemokracja potrafiła odbudować swoją przewagę i odzyskać ster rządów na kolejne ćwierćwiecze (z krótką przerwą w latach 1991–1994). Poważną zmianę w systemie partyjnym przyniosła dopiero ostatnia dekada minionego stulecia. Z jednej strony wzrosła liczba partii w systemie, z drugiej tendencja do osłabiania SAP okazała się trwała. Zwycięstwo partii niesocjalistycznych w wyborach do

---

³ *Ibidem*, s. 123.

⁴ Już wcześniej wykształciła się praktyka ustępowania ministra lub premiera wobec braku poparcia dla rządowego przedłożenia w którejś z izb. Solidarną odpowiedzialność polityczną zastoso-
wano po raz pierwszy w 1905 r. w stosunku do gabinetu J. Ramstedta. Zob. L. Kowalska-Postén,
Zarys rozwoju parlamentaryzmu w Szwecji, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego” 1982, z. 34, s. 37.

⁵ Powszechne prawo wyborcze wśród mężczyzn powyżej 24. roku życia (ograniczone dodatkowo cenzusem opłacania podatków gminnych i państwowych w ostatnich trzech latach) zostało wprowadzone w 1909 r., a następnie rozciągnięte na kobiety reformą z 1921 r. Zob. M. Grzybow-
ski, *Ewolucja systemów wyborczych Szwecji i Norwegii*, „Państwo i Prawo” 1981, z. 2, s. 99.

⁶ Potwierdzało ją nie tylko utrzymujące się na poziomie 40–50% poparcie wyborcze, ale również nieprzerwane sprawowanie władzy przez 44 lata (1932–1976).

Riksdagu w 2006 r. stało się możliwe dzięki utworzeniu przez nie wspólnego sojuszu wyborczego, co stanowi zupełnie nowe zjawisko w szwedzkiej polityce.

Prawna instytucjonalizacja partii politycznych w Królestwie Szwecji jest zjawiskiem stosunkowo niedawnym. W akcie rangi najwyższej znalazły one miejsce dopiero w 1969 r., w wyniku reformy ustrojowej związanej z rekonstrukcją Riksdagu. Historyczny charakter obowiązujących wówczas ustaw konstytucyjnych, na czele z Aktem o Formie Rządu z 1809 r.⁷, tłumaczy pozostawienie tej tematyki poza ich regulacją⁸. Uchwalony ostatecznie 28 lutego 1974 r. nowy Akt o Formie Rządu kładzie szczególny nacisk na gwarancje praw podmiotowych, i w tym kontekście należy odczytywać normy odnoszące się do partii. Już przepis otwierający statuuje pluralizm polityczny („wolność kształtowania poglądów”) jako podstawę ustroju, jednoznacznie wiążąc go z systemem przedstawicielskim (poprzez parlament i samorząd gmin)⁹. Relacje obywatela z państwem muszą zatem opierać się na uznaniu przez nie podstawowych wolności, a wśród nich swobody „zrzeszania się z innymi osobami dla celów politycznych i grupowych”¹⁰. Do partii bezpośrednio odnosi się pięć paragrafów Aktu¹¹. Najważniejszy określa ich definicję jako „stowarzyszeń lub grup wyborców, które występują w wyborach pod odrębnym oznaczeniem”¹². Konstytucja wyraźnie uwypukla więc funkcje związane z udziałem w procesie elekcji (zasady prawa wyborczego, rozdział mandatów). Tylko jeden przepis literalnie łączy ugrupowania polityczne z egzekutywą (powoływanie premiera)¹³.

Zasygnalizowany tu kierunek prawnej regulacji działania organizacji partyjnych znajduje odzwierciedlenie w aktach niższej rangi. W Szwecji nigdy nie uchwalono odrębnej ustawy skupiającej przepisy odnoszące się do tej tematyki. Należy poszukiwać ich przede wszystkim w ordynacji wyborczej, skoro partie traktowane są przez ustrojodawcę głównie jako uczestnicy rywalizacji wyborczej. Obok szczegółowych warunków udziału we wszystkich rodzajach odbywających się na terenie Królestwa elekcji określono tutaj także kwestie zupełnie podstawowe, takie jak rejestracja ugrupowań przez Centralny Urząd Wyborczy. Działanie partii na arenie parlamentarnej określa przede wszystkim Akt o Riksdagu, posiadający specjalny status w hierarchii

⁷ Obok niego status ustaw konstytucyjnych posiadały Akt o Riksdagu z 1810 r., Akt o Sukcesji z 1810 r. oraz Akt o Wolności Druku z 1812 r. Dziś materię konstytucyjną obejmują: Akt o Formie Rządu z 1974 r., Akt o Sukcesji z 1810 r., Akt o Wolności Druku z 1949 r. i Akt o Wolności Wypowiedzi z 1991 r.; *Konstytucja Królestwa Szwecji*, tłum. K. Dembiński, M. Grzybowski, wstęp M. Grzybowski, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.

⁸ Wspomnieć należy bowiem, że system parlamentarno-gabinetowy ukształtował się tutaj w drodze konwenansów i dopiero skala nieprzystawalności regulacji do rzeczywistości politycznej skłoniła dumnych z posiadania najstarszej w Europie obowiązującej konstytucji Szwedów do określenia na nowo ram ustrojowych.

⁹ § 1 w rozdz. 1. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r.

¹⁰ § 1 w rozdz. 2. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r.

¹¹ § 1, 7, 8 i 9 w rozdz. 3 oraz § 2 w rozdz. 6. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r.

¹² § 7 w rozdz. 3. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r.

¹³ § 2 w rozdz. 6. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r.

źródeł prawa¹⁴. Odrębnego uregulowania doczekał się również system finansowania partii politycznych z budżetu państwa, wprowadzony w Szwecji – jako jednym z pierwszych krajów Europy – już w 1965 r. Wysokość stałej rocznej subwencji zależy od liczebności reprezentacji parlamentarnej, ale sam próg dostępu do pieniędzy publicznych określony został na niskim poziomie: jeden zdobyty mandat lub 2,5% głosów w skali kraju w co najmniej jednym z dwóch ostatnich wyborów¹⁵. Dodatkowo państwo finansuje koszty funkcjonowania frakcji w Riksdagu i zatrudnianego przez nie personelu oraz przeznaczają specjalne granty na edukację czy organizacje młodzieżowe. Partie otrzymują też subsydia z tytułu reprezentacji w ciałach przedstawicielskich na poziomie okręgów i gmin.

O rzeczywistej roli partii w systemie politycznym Szwecji przesądza sama jego konstrukcja. Ścisłe powiązanie suwerenności z zasadą przedstawicielstwa, realizowaną poprzez parlament (oraz samorząd terytorialny), w nim właśnie lokuje centrum polityki państwa¹⁶. Riksdag pozostaje więc jedynym ustawodawcą, dysponując szerokim wachlarzem mechanizmów kontroli wykonywania ustanowionego prawa. Zgodnie z zasadą parlamentaryzmu, polityczny skład izby przekłada się na kształt gabinetu¹⁷, a ministrowie powoływani są, co do zasady, z grona deputowanych¹⁸. Mimo konieczności rezygnacji z mandatu parlamentarnego, premier pozostaje rzeczywistym liderem swojej partii i jej reprezentacją w Riksdagu; jego pozycja w relacjach z izbą jest więc wyjątkowo silna. Dodatkowo wzmacnia ją rezygnacja z dualizmu egzekutywy (król zachował jedynie funkcje ceremonialno-reprezentacyjne) oraz sposób kreowania gabinetu, określany mianem: „parlamentaryzmu negatywnego”¹⁹.

---

¹⁴ Akt o Riksdagu z 28 lutego 1974 r. stracił status ustawy konstytucyjnej, jednak szczególnie tryb uchwalania i zmiany sytuuje go ponad ustawodawstwem zwykłym. W. Sokolewicz, *Źródła prawa w Szwecji. (Regulacja konstytucyjna)* [w:] W.J. Wołpiuk (red.), *Prawo na Zachodzie. Studia źródeł prawa w systemie demokratycznym*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków 1992, s. 170. Szwecja stanowi więc wyjątek od powszechnej zasady określania przez parlamenty swego ustroju w drodze uchwał, ale autonomia izby nie jest tutaj zagrożona, gdyż procedura legislacyjna na żadnym etapie nie opuszcza Riksdagu.

¹⁵ § 3 ustawy o wsparciu finansowym państwa dla partii politycznych z 8 grudnia 1972 r., <http://www.lagen.nu/1972:625> (dostęp: 5 XI 2009 r.). Taka regulacja pozwala partiom, które utraciły reprezentację w parlamencie, na przetrwanie organizacyjne i sfinansowanie kolejnej kampanii wyborczej. M. Chmaj, *Finansowanie partii politycznych* [w:] M. Chmaj (red.), *Finansowanie polityki w Polsce na tle europejskim*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008, s. 184.

¹⁶ § 4 w rozdz. 1. Aktu o Formie Rządu z 28 lutego 1974 r. określa Riksdag jako „przedstawicielstwo Narodu”. Podkreślić trzeba bowiem, iż suweren nie podejmuje decyzji bezpośrednio, a przewidziana w § 4 w rozdz. 8. instytucja referendum ma jedynie charakter konsultatywny.

¹⁷ Warto podkreślić, że ostatni rząd pozaparlamentarny funkcjonował w okresie międzywojennym.

¹⁸ Zasada niepołączalności mandatu parlamentarnego ze stanowiskiem w rządzie zapewniana jest dzięki wybieraniu wraz z deputowanymi ich zastępców, którzy w razie potrzeby przejmują wykonywanie obowiązków w Riksdagu.

¹⁹ Kandydata na premiera desygnuje przewodniczący Riksdagu (*talman*), a w głosowaniu określono jedynie warunki odrzucenia tej propozycji – większością bezwzględną składu izby. Do rozumiane wotum zaufania wyraźnie ułatwia więc powstawanie rządów mniejszościowych i ich funkcjonowanie.

Legislatywa nie ingeruje w obsadę poszczególnych ministerstw, wobec braku obowiązku ubiegania się o formalną inwestyturę dla całego rządu, a ewentualne wotum nieufności nie musi bezwarunkowo skutkować jego dymisją²⁰.

Moment szczególnej mobilizacji struktur partyjnych na wszystkich poziomach stanowią wybory do Riksdagu, Rad Okręgowych i Rad Gmin, odbywane łącznie w trzecią niedzielę września w odstępach czteroletnich²¹. Nie wyklucza to możliwości przeprowadzenia wyborów nadzwyczajnych, jednak niezależnie od nich wymieniony konstytucyjny termin kolejnej elekcji musi zostać dotrzymany. Oprócz tego co pięć lat szwedzkie partie rywalizują o miejsca w Parlamencie Europejskim. Podział 310 mandatów w Riksdagu odbywa się według zmodyfikowanej formuły Sainte-Laguë (z pierwszym dzielnikiem 1,4) między listy, które przekroczyły próg 4% łącznej liczby głosów w skali kraju albo próg 12% w co najmniej jednym z 29 okręgów²², a korekcie ewentualnych dysproporcji w kierunku pełniejszej proporcjonalności służą mandaty wyrównawcze (39), przydzielane metodą największych reszt. System wyborczy oddaje partiom, a w ich ramach organom terenowym niemal całkowitą władzę w zakresie ustalania list kandydatów. Zatem, biorąc pod uwagę zasadę głosowania na listy (dopiero w 1998 r. wyborcy uzyskali prawo wskazywania na nich konkretnej osoby), skład izby traktować można pośrednio jako konsekwencję decyzji personalnych, zapadających w organach partyjnych²³. Potwierdza to brak w Riksdagu deputowanych wybranych jako kandydaci niezależni (taki status mają jedynie ci, którzy opuścili swoje kluby w trakcie kadencji).

Charakterystyczną cechą społeczeństw skandynawskich jest wysoki stopień partycypacji politycznej. Dość wspomnieć, że jeszcze w latach 60. XX w. swoją przynależność do różnego rodzaju organizacji partyjnych deklarowało ponad 20% uprawnionych do głosowania Szwedów. Potwierdzają to również dane dotyczące frekwencji wyborczej: w okresie od 1973 do 1982 r. czterokrotnie zanotowano przekroczenie pułapu 90%. Wskaźniki te gwałtownie obniżyły się dopiero w ostatniej dekadzie ubiegłego stulecia (a więc wiele lat po wystąpieniu podobnego zjawiska w innych krajach zachodniej Europy), lecz nadal utrzymują bardzo wysoki poziom

²⁰ Premier może skutecznie bronić się przed odwołaniem gabinetu, skracając kadencję izby. Dożyłszy czterokrotnie podejmowano próbę odwołania całego rządu, ale żadna nie była skuteczna.

²¹ Kadencja izby została wydłużona z trzech do czterech lat od 1994 r. Tyle samo wynosiła przed reformą Riksdagu w 1969 r.

²² Ten dodatkowy próg ustanowiono w celu zwiększenia szans wyborczych partii zorientowanych na reprezentację interesów lokalnych (zwłaszcza mniejszości lapońskiej). S. Sagan, *Organizacja parlamentu szwedzkiego – Riksdagu*, „Przegląd Sejmowy” 1995, nr 2, s. 77. Nie udało się go jednak jak dotąd pokonać. Najbliższe tego było w 2002 r. ugrupowanie regionalne Norrbottenspartiet, które w największym okręgu wyborczym Norrbotten uzyskało 9,1% głosów. K. Dębiec, *System polityczny Szwecji*, <http://www.psz.pl> (dostęp: 12 IX 2006 r.).

²³ Przy nominowaniu kandydatów obowiązuje nieformalna zasada promowania równej liczby kobiet i mężczyzn. W rezultacie odsetek kobiet w Riksdagu po 1985 r. zawsze przekraczał 30%, a obecnie wzrósł powyżej 45% (po wyborach w 2006 r. w szwedzkim parlamencie zasiada 165 kobiet, co stanowi 47,3% łącznej liczby deputowanych), <http://www.riksdagen.se> (dostęp: 27 IX 2009 r.).

– odpowiednio: 6,6% i 82%²⁴. Tezę o zaangażowaniu politycznym społeczeństwa szwedzkiego odnieść trzeba do przemian, jakie zaszły w nim w trakcie minionego wieku. Gwałtowne uprzemysłowienie przekształciło Szwedów z narodu rolniczego w zmodernizowane społeczeństwo industrialne ze wszystkimi konsekwencjami takiego procesu, takimi jak szybki awans społeczny, ale i ogromny szok kulturowy. Przez dziesięciolecia w strukturze społeczno-zawodowej dominowali więc robotnicy przemysłowi – naturalna baza poparcia dla socjaldemokracji – i dopiero schyłek XX stulecia przyniósł odwrócenie tej tendencji (spadek liczby zatrudnionych w przemyśle i wzrost sektora usług). Równocześnie jako rezultat kolejnych reform wyborczych i czynników demograficznych systematycznie przyrastała liczebność elektoratu²⁵.

Bardzo ważny kontekst szwedzkiej polityki stanowi również specyficzny układ stosunków społecznych, okreśłany mianem modelu szwedzkiego lub szerzej – nordyckiego. Zbudowany został wokół konsensu socjaldemokratycznego, a jego podstawę stanowiło podpisanie w 1938 r. w Saltsjöbaden tzw. Porozumienia Podstawowego przez największe korporacje reprezentujące podmioty procesu produkcji: Krajową Organizację Związków Zawodowych (*Landsorganisationen i Sverige*, LO) oraz Szwedzkie Stowarzyszenie Pracodawców (*Svenska Arbetsgivareföreningen*, SAF). W ten sposób stworzono system negocjacyjnego rozstrzygania konfliktów między kapitałem a pracą, a organizacje pracodawców i pracowników uzyskały prawo współuczestniczenia w podejmowaniu najważniejszych decyzji w dziedzinie gospodarki. Skuteczna realizacja idei pokoju społecznego przyczyniła się do sukcesu budowy państwa dobrobytu.

II. Charakterystyka współczesnego systemu partyjnego

System partyjny Szwecji przez długie lata zachowywał wyjątkową stabilność, zarówno pod względem poparcia udzielanego konkretnym partiom, jak i relacji między nimi na arenie parlamentarnej i rządowej. Taka sytuacja ułatwiała jego charakterystykę za pomocą klasyfikacji i typologii. Większość z nich koncentruje się na liczbie partii w systemie i podkreśla znaczenie, jakie odgrywała w nim SAP. Z punktu widzenia liczby i rozmiaru partii, którymi posłużył się J. Blondel, szwedzki system partyjny już od 1921 r. należałoby zdefiniować jako wielopartyjny z partią dominującą. Podobne określenie – „system partii dominującej” – przypisywała mu konceptualizacja G. Sartoriego, oparta już jednak, oprócz liczby rywalizujących partii, na kryterium dystansu ideologicznego pomiędzy nimi. W nieco inny sposób przewagę

---

²⁴ Dane z 2006 r. za: A. Kubka, *Partie polityczne i systemy partyjne Szwecji, Norwegii i Danii na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009, s. 40–41 i 64.

²⁵ Cenzus wieku obniżano w 1937 r. (do 23 lat – czynne prawo wyborcze), 1945 (21 lat), 1969 (20 lat) i 1974 (18 lat). M. Grzybowski, *Ewolucja...*, *op. cit.*, s. 99. Od końca lat 40. liczba uprawnionych do głosowania wzrosła o 33%. A. Kubka, *Partie polityczne...*, *op. cit.*, s. 59.

socjaldemokratów uwypukla klasyfikacja A. Siarofa, wykorzystująca wskaźnik liczby partii, które osiągnęły powyżej 3% poparcia w ostatnich wyborach, i wskaźnik proporcji mandatów partii najsilniejszej do drugiej w kolejności. Ten ostatni przez cały okres powojenny aż do 2002 r. utrzymywał się na poziomie znacznie przekraczającym progową wartość 1,6, co pozwalało charakteryzować szwedzki system jako wielopartyjny (do wyborów w 1985 r. umiarkowanie, a od 1988 ekstremalnie) z jedną partią dominującą. Wreszcie, na podstawie kryteriów jakościowych (relatywny rozmiar partii i poziom spójności w ramach systemu), w okresie nieprzerwanych rządów z udziałem SAP (1932–1976) można za G. Smithem nazwać go systemem nierównowagi²⁶.

W politologii skandynawskiej dużą popularność zdobył skonstruowany przez S. Berglunda i U. Lindströma „model pięciopartyjny”. Przykład szwedzki potraktowano tu jako typowy dla wychycenia cech wspólnych wszystkich systemów nordyckich. Model podkreślał przede wszystkim ich hermetyczność: reprezentację parlamentarną zdobywało pięć tych samych partii, zgrupowanych w dwóch blokach według podziału socjoekonomicznego²⁷ (w Riksdagu od 1921 aż do 1988 r. były to jedyne partie). Swoją aktualność najdłużej zachowywał właśnie w warunkach szwedzkich – aż do schyłku lat 80. XX w., kiedy ujawniły się tendencje do jego destabilizacji niemal we wszystkich obszarach. Przełom przyniosły wyniki wyborów z 1991 r. Poparcie dla partii tradycyjnych spadło wówczas z 90,8% do nieco ponad 80%, a reprezentację parlamentarną uzyskały nowe ugrupowania, stając się trwałym elementem systemu²⁸. W ten sposób jego format wzrósł z pięciu do siedmiu partii, co znalazło odzwierciedlenie w zaproponowanym przez K. Heidara określeniu: „system pięciu partii plus”. Ów „plus” podkreśla przełamanie tradycyjnej pięciopartyjności, ale równocześnie fakt zachowania dominującej pozycji przez stare formacje – to w ich ramach bowiem dokonywały się przesunięcia poparcia wyborczego²⁹. W uję-

²⁶ Klasyfikacje za: R. Herbut, *Systemy partyjne* [w:] A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 202–211; W. Sokół, *Systemy partyjne* [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Współczesne partie i systemy partyjne. Zagadnienia teorii i praktyki politycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008, s. 112–127.

²⁷ Cechą wspólną była również przewaga socjaldemokracji, tendencja głosowania klasowego, połączona z bardzo wysoką frekwencją wyborczą, i konsens socjaldemokratyczny jako podstawa *welfare state*. W polskiej literaturze szczegółowo opisuje go M. Wallner, *Model skandynawski systemu partyjnego – ciągłość i zmiana*, <http://www.psz.pl> (dostęp: 11 I 2009 r.).

²⁸ Należy doprecyzować, że uwaga ta dotyczy chadecji (dodatkowo stała się partią współrządzącą) oraz ugrupowania „Zielonych”, którzy uzyskali reprezentację w Riksdagu już w 1988 r., by opuścić go w 1991 r. i znowu powrócić w 1994 r. Sukces trzeciej partii, Nowej Demokracji (*Ny Demokrati*), okazał się nietrwały, i w 1994 r. utraciła ona zdobyte wcześniej mandaty. Fenomen tego ugrupowania opisuje A. Kubka, *Populizm jako „odnowa demokracji”*. *Szwedzka partia „Ny Demokrati” w latach 1991–1994* [w:] M. Marczevska-Rytko (red.), *Populizm na przełomie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.

²⁹ K. Heidar, *Parties and Party System* [w:] K. Heidar (ed.), *Nordic Politics. Comparative Perspectives*, Universitetsforlaget, Oslo 2004, s. 52. Autor, odnosząc swój model do czterech państw nordyckich, proponuje zastąpienie w gronie pięciu dominujących partii liberałów ugrupowaniami

ciu długookresowym koszty owych przesunięć poniosła przede wszystkim socjaldemokracja, która w stosunku do swojego najlepszego powojennego wyniku z 1968 r. (50,1%) straciła kilkanaście procent głosów. Dominację SAP zastąpiła więc równowaga między biegunami rywalizacji, a zmianę systemu partyjnego Szwecji oddaje przypisanie go do odmiennych kategorii w ramach wskazanych klasyfikacji: według Sartoriego – „system wielopartyjny umiarkowanie spolaryzowany”, a w typologii Smitha – „system równowagi”. Ostatnia elekcja do Riksdagu w 2006 r. uwypukliła tę tendencję: oprócz dalszego spadku poparcia dla socjaldemokratów przyniosła bowiem również utratę ich przewagi nad najsilniejszym rywalem. W klasyfikacji Siarofa szwedzki system partyjny zmienił więc swoje zaszeregowanie do grupy systemów ekstremalnie wielopartyjnych z dwiema głównymi partiami.

Tabela 26. Wyniki wyborów do szwedzkiego Riksdagu w latach 1998–2006

Partia polityczna	Rok wyborów parlamentarnych					
	1998		2002		2006	
	%	M	%	M	%	M
Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza Szwecji (SAP)	36,4	131	39,9	144	35,0	130
Umiarkowana Partia Koalicyjna (MSP)	22,9	82	15,3	55	26,2	97
Partia Centrum (C)	5,1	18	6,2	22	7,9	29
Partia Ludowa – Liberalowie (Fp)	4,7	17	13,4	48	7,5	28
Chrześcijańscy Demokraci (KD)	11,8	42	9,1	33	6,6	24
Partia Lewicy (V)	12,0	43	8,4	30	5,8	22
Partia Środowiska – Zieloni (MP)	4,5	16	4,6	17	5,2	19
Szwedzcy Demokraci (SD)	–	–	–	–	2,9	0
Partia Piratów (Pp)	–	–	–	–	0,7	0
Pozostałe	2,6	0	3,1	0	2,2	0

% – procent głosów

M – liczba mandatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej: <http://www.electionresources.org/se> (dostęp: 10 XI 2009 r.).

Charakterystykę szwedzkich partii politycznych rozpocząć należy od **Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Szwecji**, posługującej się również nazwą Socjaldemokrati (*Socialdemokraterna*). Została ona proklamowana na kongresie w Sztokholmie w 1889 r. jako Szwedzka Partia Socjalistyczna (*Svenska Socialistiskapartiet*). Od wprowadzenia powszechnego prawa wyborczego w 1921 r. pozostaje niezmiennie

chadeckimi, z drugiej strony podkreśla pozycję Partii Ludowej – Liberalów w systemie partyjnym Szwecji i zadowolenie się w nim „Zielonych”.

najsilniejszą frakcją, zdobywając zawsze powyżej 35% głosów (średnio 40–50%)³⁰. Dwukrotnie: w 1940 i 1968 r. poparła ją ponad połowa głosujących (odpowiednio: 53,8 i 50,1%). Od początku SAP rozwijała się jako powszechny ruch i przez pierwsze sto lat swego istnienia pozostawała ugrupowaniem masowym. Imponująca liczebność (ponad milion osób)³¹ stanowiła konsekwencję obowiązującej do 1990 r. zasady zbiorowego członkostwa pośredniego w partii związków zawodowych reprezentowanych w największej centrali związkowej LO³². Relacje łączące oba podmioty pozostają zresztą w dalszym ciągu bardzo ściśle i przybrały formy instytucjonalne³³. Znaczenie innych organizacji afiliowanych jest nieporównywalnie mniejsze.

Od rozłamu w partii w 1917 r. stoi ona jednoznacznie na stanowisku reformistycznym. Równocześnie długoletni okres sprawowania władzy dał jej wyjątkowo rzadką okazję spokojnej realizacji własnej wizji politycznej. Jej podstawę stanowił przyjęty w 1928 r. program budowy „domu ludu” (*folkhemmet*)³⁴. Tworzenie państwa opiekuńczego następowało „na raty” i dopiero w okresie powojennym doprowadziło do sporów z opozycją – głównie wokół rozmiaru sektora publicznego w gospodarce, roli planowania i zwłaszcza realizacji idei demokracji pracowniczej. W 1982 r. ogłoszono postulat „Trzeciej drogi – pomiędzy depresją Thatcher i ekspansją Mitteranda”³⁵. Wzrost kosztów funkcjonowania *welfare state* i konieczność zwalczania recesji lat 90. zmusiły socjaldemokratyczny rząd do istotnych przekształceń systemu (reforma podatkowa, prywatyzacja wielu przedsiębiorstw państwowych), dokonywanych jednak, co ciekawe, pod hasłem jego obrony. W polityce zagranicznej SAP stała konsekwentnie na stanowisku neutralności Szwecji, ale jednocześnie, szczególnie w okresie przywództwa O. Palmego, popierała zaangażowanie w inicjatywy pokojowe i pomoc krajom rozwijającym się. Nie prezentowała natomiast jednolitego stanowiska wobec integracji europejskiej (co podkreśla m.in. stosunek do przyjęcia euro), choć to właśnie pod jej rządami Szwecja stała się członkiem UE. Socjaldemokraci potrafili umiejętnie zagospodarować nowe zagadnienia przebijające się stopniowo w dyskursie politycznym, takie jak ekologia i równouprawnienie. Obecnie retoryka partii koncentruje się na problemie powszechności zatrudnienia

³⁰ Wynik wyborczy z 2006 r. był więc najgorszym w tym okresie i po raz pierwszy w historii stał się przyczyną rezygnacji przewodniczącego – G. Perssona.

³¹ Dopiero schyłek XX w. przyniósł radykalny spadek tych wskaźników: z 1 014 565 w 1989 r. do 143 571 w 2003. A. Kubka, *Partie polityczne...*, *op. cit.*, s. 43.

³² Członkostwo w SAP powstawało automatycznie – z chwilą wstąpienia do LO, chyba że dana osoba zadeklarowała swój sprzeciw. W 1948 r. członkowie afiliowani zbiorowo stanowili 67,1% składu partii, a w 1983 r. już 74%. M. Grzybowski, *Systemy polityczne współczesnej Skandynawii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, s. 177.

³³ Obok wspólnych ciał konsultacyjnych i roboczych przedstawiciele LO są reprezentowani w organach partii na każdym szczeblu, np. przewodniczący LO wchodzi w skład zarządu krajowego SAP.

³⁴ K. Dębiec, *Fenomen szwedzkiej Socjaldemokratery*, <http://www.psz.pl> (dostęp: 7 VI 2009 r.).

³⁵ H. Bergström, *Sweden's Politics and Party System at the Crossroads* [w:] J.E. Lane (ed.), *Understanding the Swedish Model*, Frank Cass & Co. Ltd., London 1991, s. 14.

i walki z bezrobociem, co ilustruje hasło: „Po pierwsze praca!” (*Jobben först!*), przyjęte na kongresie w 2009 r.

Partia konserwatywna powstała w 1904 r., jako Powszechny Związek Wyborców (*Allmänna Valmansförbundet*), wokół grupy deputowanych do Riksdagu. Długo nie potrafiła zbudować jednolitej struktury członkowskiej, a zjednoczenie frakcji w obu izbach udało się ostatecznie dopiero w 1935 r. W 1938 r. konserwatyści zmienili nazwę na Prawicowa Organizacja Królestwa (*Högerns Riksorganisationen*), ale powszechnie przyjęło się określenie: Partia Prawicy (*Högerpartiet*, Hp), uznane oficjalnie w 1952 r. Od 1969 r. ugrupowanie funkcjonuje jako **Umiarkowana Partia Koalicyjna** (*Moderata Samlingspartiet*, MSp) lub Moderaci (*Moderaterna*). Szybko (już w 1905 r.) przejęła ster szwedzkiej polityki, ale utrzymywała go tylko do 1911 r. Wybory w 1928 r. przyniosły partii najlepszy rezultat w jej historii (28% głosów) i pozwoliły na krótko (do 1930 r.) powrócić do władzy. Dobre wyniki wyborcze konserwatyści odnotowywali również w latach 1944–1948 i 1958–1960, kiedy dysponowali największą wśród partii niesocjalistycznych reprezentacją w parlamencie. Po okresie spadku popularności w latach 60. (w 1970 r. jedynie 11,5% głosów), pod koniec kolejnej dekady udało się ją odbudować i ustabilizować na poziomie powyżej 20%. MSp odzyskała również dominację na prawym biegunie sceny politycznej, czego wyrazem było desygnowanie premiera obu ostatnich gabinetów niesocjalistycznych.

W swojej historii partia przeszła znaczącą konwersję ideologiczną: od silnego konserwatyźmu w kierunku pozycji *stricte* liberalnych. Tradycyjny elektorat, oparty na wielkim kapitale, armii i Szwedzkim Kościele Państwowym, przesądzał o promonarchicznym i wyraźnie antysocjalistycznym profilu Hp. Konserwatyści sprzeciwiali się wzrastającej roli sektora publicznego i związków zawodowych w gospodarce oraz coraz większym obciążeniu państwa dobrobytu. Głosili również hasła samowystarczalności energetycznej i wzmocnienia sił zbrojnych³⁶. Przyjęcie nowej nazwy w 1969 r. było wyrazem daleko idącej zmiany programowej. Partia zaakceptowała model ekonomiki mieszanej, stojąc jednak na stanowisku przewagi inicjatywy prywatnej³⁷. Prawdziwy przełom przyniósł dopiero wybór na przewodniczącego F. Reinfeldta w 2003 r. Krytykę państwa opiekuńczego zastąpił postulat jego stopniowej zmiany, a partia skierowała się ku klasie średniej i niższej, głosząc potrzebę obniżki podatków dla tych właśnie grup i aktywnej polityki na rzecz wyzwolenia przedsiębiorczości, zwłaszcza małej i średniej. Wyrazem zerwania z przeszłością miała być nowa nieoficjalna nazwa – Nowi Moderaci (*De Nya Moderaterna*). Reinfeldt stał się także inicjatorem powołanego w 2004 r. porozumienia wyborczego 4 partii centrowych i prawicowych pod nazwą Alians dla Szwecji (*Allians för Sverige*), które odniosło ogromny sukces w wyborach 2006 r., zdobywając 48,1% głosów i większość mandatów w Riksdagu. MSp opowiadała się również za aktywną polityką zagraniczną, wykazując szczególne przywiązanie do idei jedności nordyckiej i integracji europejskiej. To właśnie rząd kierowany przez lidera najbardziej proeuropejskiej partii

³⁶ M. Grzybowski, *Systemy...*, *op. cit.*, s. 227.

³⁷ P. Deszczyński, *Europejskie systemy polityczne*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Poznań 2008, s. 142.

w Szwecji (C. Bildta) doprowadził do końca negocjacje akcesyjne, a dziś w debacie publicznej Moderaci, afiliowani w Europejskiej Partii Ludowej, stawiają kwestię przynależności do NATO.

Obecność partii agrarnych, reprezentujących podział socjopolityczny centrum–peryferie, jest tradycyjną cechą polityki skandynawskiej. W Szwecji takie ugrupowanie pojawiło się w 1913 r. pod nazwą Związku Chłopskiego (*Bondeförbundet*), który po połączeniu w 1922 r. z Narodowym Związkiem Rolników (*Jordbrukarnas Riksförbundet*) wytworzył stabilną strukturę partyjną. Od 1957 r. oficjalnie określa się je jako **Partię Centrum** (*Centerpartiet*, C). Wzrost popularności tej formacji (powyżej 14% głosów) przyniosły lata 30., ale po zakończeniu drugiej wojny światowej stopniowo traciła ona na znaczeniu. Dopiero zmiany dokonane pod koniec lat 50. odwróciły tę tendencję – C przez dwie kolejne dekady systematycznie powiększała swoją reprezentację w Riksdagu (do rekordowego wyniku w 1973 r. – 25,1%), zmieniając konserwatystów na pozycji lidera bloku niesocjalistycznego. Od początku lat 80. jej popularność wykazuje jednak znowu stałą tendencję spadkową i w ostatnich latach zbliża się do granicy prognozy wyborczego (5,1% w 1998 r.).

Zapleczem społecznym ugrupowania agrarnego przez długi czas pozostawali bogaci i średni producenci rolni, a jego program skierowany był na ochronę interesów tej grupy w obliczu szybkiej industrializacji kraju. Właśnie interwencjonizm państwa w rolnictwie stał się płaszczyzną tzw. „porozumienia kryzysowego” z socjaldemokratami, które doprowadziło do współpracy koalicyjnej w latach 1933–1939³⁸. Podobny sojusz funkcjonował również w okresie 1951–1957. Aby zażegnać kryzys partii, wynikający z przeobrażeń w społeczeństwie szwedzkim i kurczenia się wiejskiego elektoratu, G. Hedlund zdecydował się na radykalną reformę jej profilu ideologicznego i społecznego. Przyjąwszy nową nazwę, ugrupowanie skierowało swoją uwagę w stronę miejskich warstw średnich, eksponując hasła swobody inicjatyw gospodarczych jednostek i obniżenia podatków, przy równoczesnej ochronie rynku wewnętrznego przed importem tańszych towarów. Partia Centrum – na wzór SAP – zbudowała swoją organizację w oparciu o liczne zrzeszenia rolnicze i organizacje spółdzielcze, działające w terenie, co silnie wiąże ją z programem decentralizacji i wyrównywania różnic w rozwoju poszczególnych regionów i gmin³⁹. Jako pierwsza przejęła również postulaty związane z ochroną środowiska, kreując swój wizerunek organizacji proekologicznej. Przesunięcie na prawo wyrażać miał zdecydowany sprzeciw wobec integracji Szwecji ze Wspólnotami Europejskimi. Operacja przebudowy partii agrarnej zakończyła się sukcesem: udało się odsunąć od władzy socjaldemokrację, a lider centryistów T. Fälldin trzykrotnie stawał na czele szwedzkiego rządu (1976–1982). Nazwa ugrupowania dobrze odzwierciedla jego usytuowanie na scenie politycznej. Mimo iż najczęściej lokowane po prawej stronie, okresowo udziela ono poparcia SAP (jak choćby w latach 1994–1998, kiedy jednak nie weszło do koalicji).

³⁸ K. Dębiec, *Fenomen...*, *op. cit.*

³⁹ Wyrazem tego było hasło: „deglomeracji” i „demokracji przez decentralizację”. P. Deszczyński, *Europejskie systemy...*, *op. cit.*, s. 145.

Partia liberalna, podobnie jak konserwatywna, wyłoniła się z reprezentacji parlamentarnej. Pierwsze grupy posłów zaczęły powstawać w izbach w latach 90. XIX w., ale dopiero w 1900 r. udało się utworzyć wspólną organizację pod nazwą Liberalna Partia Koalicyjna (*Liberala Samlingspartiet*). W 1923 r. doszło w niej do rozłamu, który jednak udało się zażegnać w 1934 r., powołując Partię Ludową (*Folkpartiet*), używającą obecnie (od 1990 r.) nazwy **Partia Ludowa – Liberalowie** (*Folkpartiet Liberalerna*, Fp). Okres największych sukcesów wyborczych liberalistów to lata 20. i czasy powojenne (w 1948 r. zdobyli 22,8, a w 1956 – 23,8% głosów). Od końca lat 50. poparcie udzielane im przez elektorat systematycznie spadało, a w ostatnim dwudziestoleciu cechuje się dużą chwiejnością⁴⁰. Gabinety tworzone przez liberalnych przywódców: K. Staffa (1905–1906) i N. Edéna (1917–1920) odegrały kluczową rolę w „parlamentaryzacji” ustroju Szwecji. Warto podkreślić zwłaszcza reformy tego ostatniego (powszechne prawo wyborcze, osmiogodzinny dzień pracy), które utorowały koalicyjnej SAP drogę do przejęcia władzy⁴¹. Partia Ludowa po drugiej wojnie światowej wchodziła w skład każdej kolejnej niesocjalistycznej koalicji (1976–1982, 1991–1994 i od 2006 r.), a w latach 1978–1979 jej przywódca O. Ullsten stał na czele rządu jednopartyjnego.

Tradycyjny elektorat szwedzkich liberalistów to klasa średnia oraz wykształceni mieszkańcy dużych miast. Fp dość wcześnie, bo już bezpośrednio po wojnie, zaakceptowała pewne zdobycze państwa dobrobytu, co potwierdzało przyjęcie programu tzw. „socjalnego liberalizmu”⁴². Równocześnie kładziono jednak nacisk na swobodę inicjatywy gospodarczej i tworzenie warunków dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Dopiero kryzys instytucji *welfare state* przekonał liberalistów do podjęcia bardziej zdecydowanej jego krytyki. Obecnie koncentrują oni swój apel na problemach edukacji, integracji społecznej i wykluczenia oraz bezpieczeństwa. Podkreślają zaangażowanie w walkę o pełne równouprawnienie płci. Liberalna wizja polityki zagranicznej przez lata opierała się na doktrynie neutralności, dziś partia popiera aktywność państwa na arenie międzynarodowej, a zwłaszcza w ramach UE. Jest orędownikiem przystąpienia Szwecji do Europejskiej Unii Monetarniej. Ogromne piętno na programie Partii Ludowej odcisnęło długoletnie przywództwo wybitnego ekonomisty B. Ohlina, który poprowadził ją do największych sukcesów wyborczych. Deputowani Fp do PE, podobnie jak przedstawiciele Centrum, wchodzi w skład frakcji liberalnej.

Katalog tradycyjnych pięciu partii uzupełniali komuniści. Po rozłamie w 1917 r. i odejściu z SAP tzw. Związku Młodych powstała Socjaldemokratyczna Partia Lewicowa Szwecji (*Sveriges Socialdemokratiska Vänsterpartiet*, SSV), która przystępując do Kominternu w 1921 r., przyjęła nazwę Komunistycznej Partii Szwecji (*Sveriges Kommunistiska Partiet*, SKP). Do jej tradycji nawiązała utworzona w 1967 r. Partia

---

⁴⁰ W 1998 r. partia z trudem przekroczyła próg wyborczy (osiągając wynik 4,7%), by w kolejnych wyborach odbudować swą siłę do poziomu 13,4% i znów stracić niemal połowę głosów w 2006 r. (7,5%).

⁴¹ P. Deszczyński, *Europejskie systemy...*, *op. cit.*, s. 143.

⁴² K. Dębiec, *Fenomen...*, *op. cit.*

Lewicy – Komuniści (*Vänsterpartiet Kommunisterna*, VpK). Po rozpadzie Związku Radzieckiego w 1990 r. dokonała ona rewizji swojego programu i zmieniła nazwę na **Partia Lewicy** (*Vänsterpartiet*, V). Komuniści w Szwecji, podobnie jak w wielu innych krajach Zachodniej Europy, zaakceptowali parlamentarną drogę budowy socjalizmu, uzyskując regularnie niewielką reprezentację w Riksdagu. Największy sukces przyniosły im wybory w 1944 r., w których jedyny raz w swej historii przekroczyli próg 10% głosów. Sztukę tę udało się powtórzyć nowej Partii Lewicy w 1998 r. (rekordowe 12%). Zasadą szwedzkiej polityki było izolowanie komunistów na scenie politycznej, nie przeszkadzało to jednak socjaldemokracji korzystać z ich poparcia dla rządów mniejszościowych. Zreformowana V została uznana przez pozostałych uczestników systemu partyjnego, a kooperacja z nią nabrała form instytucjonalnych – Czerwono-zielona współpraca dla przyszłości (*Rödgrönt samarbete för framtiden*), powołana do wspólnego startu SAP, V i Zielonych w wyborach 2010. Komuniści domagali się przebudowy stosunków społecznych i opieki państwa nad najbiedniejszymi grupami. Współcześnie partia sprzeciwia się prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych i członkostwu Szwecji w strukturach europejskich, podkreślając w swym programie kwestie ekologiczne i egalitarystyczne. Forum współdziałania formacji ekosocjalistycznych na poziomie Rady Nordyckiej stanowi Sojusz Nordyckiej Zielonej Lewicy, a na poziomie PE Zjednoczona Lewica Europejska – Nordycka Zielona Lewica.

Chrześcijańscy Demokraci (*Kristdemokraterna*, KD) przez długi okres pozostawali ugrupowaniem pozaparlamentarnym, jednak w ostatnich kilkunastu latach zdobyli stałe miejsce w systemie partyjnym. Formacja powstała w 1964 r. i do 1996 r. nosiła nazwę Chrześcijańsko-Demokratycznej Partii Społecznej (*Kristdemokratiska Samhällspartiet*, KdS). Kolejne wyniki wyborcze poniżej klauzuli zaporowej skłoniły ją do podjęcia współpracy z Partią Centrum w latach 1985–1991 i tworzenia z nią wspólnej reprezentacji parlamentarnej. Dopiero w 1991 r. KdS wprowadziła po raz pierwszy samodzielnie swych posłów do Riksdagu i równocześnie stała się partią współrządzającą. Po spadku w 1994 r. poparcia wyborczego do wysokości granicznej (4,1%) w 1998 r. odniosła swój największy sukces (11,8%). Wyniki kolejnych wyborów podkreślały chwiejność poparcia elektoratu dla tej formacji (9,1 i 6,6%). Przywiązanie do tradycyjnych wartości, obrona rodziny i sprzeciw wobec aborcji czy małżeństw homoseksualnych zjednało tej formacji przede wszystkim elektorat religijny, ale KD stara się poszukiwać poparcia wśród zróżnicowanych grup, czemu służyć ma hasło „neoliberalizmu z ludzką twarzą”.

Partia Środowiska „Zieloni” (*Miljöpartiet de Gröna*, MP) powstała w 1981 r. na bazie sprzeciwu wobec szwedzkiego programu nuklearnego. Już w 1988 r. na krótko udało się jej uzyskać reprezentację parlamentarną, co było równoznaczne z przełamaniem tradycyjnej pięciopartyjności. Zieloni powrócili do Riksdagu w 1994 r., zdobywając w każdym kolejnych wyborach około 4–5% głosów⁴³. Nieformalna współpraca z SAP, przejawiająca się w popieraniu gabinetu G. Perssona, obecnie do-

⁴³ Trzeba jednak mieć na uwadze, że kwestie ekologiczne bardzo wyraźnie akcentują w swoich programach również inne partie, przede wszystkim C i SAP.

czekała się oficjalnej formy wspomnianego porozumienia czerwono-zielonego. Partia koncentruje swój program wokół zagadnień ochrony klimatu, zastąpienia energii jądrowej alternatywnymi źródłami i inwestycji w paliwa ekologiczne. Sprzeciwia się równocześnie dalszemu członkostwu Szwecji w Unii Europejskiej. Zieloni nie mają formalnego kierownictwa, a na zewnątrz reprezentuje ich dwoje rzeczników prasowych – tradycyjnie: kobieta i mężczyzna. W PE zasiadają w ławach grupy Zieloni – Wolne Przymierze Europejskie.

W krajobrazie politycznym Szwecji, w przeciwieństwie do innych państw nordyckich, nie zadomowiły się nigdy na dłuższej formacji skrajnie prawicowe i populistyczne. Jako jedyna w historii próg wyborczy zdołała w 1991 r. przekroczyć Nowa Demokracja (*Ny Demokrati*, NyD), ale już kolejne wybory w 1994 r. przyniosły utratę reprezentacji parlamentarnej. Przed szansą powtórzenia takiego sukcesu stoi ugrupowanie **Szwedzkich Demokratów** (*Sverigedemokraterna*, SD), budujące swoją popularność na hasłach sprzeciwu wobec globalizacji, integracji europejskiej, imigracji, zwłaszcza ludności islamskiej, oraz państwa opiekuńczego. Wśród ugrupowań pozaparlamentarnych wymienić należy również **Partię Piratów** (*Piratpartiet*, Pp), utworzoną w 2006 r. Nieoczekiwany wzrost jej popularności w 2009 r. przełożył się na zdobycie aż 7,13% głosów w wyborach do Parlamentu Europejskiego i 1 z 18 przysługujących Szwecji mandatów⁴⁴. Program Piratów koncentruje się wokół reformy prawa autorskiego w kierunku jego liberalizacji, zniesienia patentów i zaangażowania instytucji publicznych w badania farmaceutyczne. Żądają także ochrony danych obywateli i sprzeciwiają się ich inwigilacji pod pretekstem walki z terroryzmem⁴⁵. Ponadto warto zwrócić uwagę na ugrupowania regionalne, jak Partia Kiruny (*Kirunapartiet*) czy Partia Skanii (*Skånepartiet*), które z uwagi na skupienie swojego elektoratu na ograniczonym terytorium nie zdołały przekroczyć klauzuli zaporowej w wyborach parlamentarnych.

* * *

Szwedzki krajobraz polityczny przez lata prezentował tylko pięć wyobraźalnych kombinacji większości rządowej – w zależności od rozmiaru partii, ich politycznej bliskości i sytuacji w kraju: a) rząd SAP, b) rząd niesocjalistyczny, c) koalicja SAP–Partia Centrum, d) koalicja SAP–Liberałowie, e) wielka koalicja czterech partii demokratycznych w okresie drugiej wojny światowej⁴⁶.

Dominacja socjaldemokracji na poziomie gabinetowym przejawia się zwłaszcza w dwóch aspektach: częstotliwości tworzenia rządów i długości sprawowania władzy. Spośród 26 powojennych gabinetów SAP nie uczestniczyła jedynie w sześciu, a łączny czas pozostawania w opozycji wyniósł tylko dziewięć lat⁴⁷. Zasadą były na-

---

⁴⁴ Liczebność Piratów wzrosła do 40 tys. członków, co lokuje ich na 3. pozycji wśród szwedzkich partii. Po wejściu w życie Traktatu z Lizbony Pp obsadziła dodatkowy mandat (w ramach frakcji Zieloni–Wolne Przymierze Europejskie).

⁴⁵ *Pirate Party Declaration of Principles* 3.2, <http://docs.piratpartiet.se> (dostęp: 4 XI 2009 r.).

⁴⁶ H. Bergström, *Sweden's Politics...*, *op. cit.*, s. 8.

⁴⁷ A. Kubka, *Partie polityczne...*, *op. cit.*, s. 157.

tomiast nieprzerwane długoletnie okresy kierowania egzekutywą przez jej liderów: 1932–1976, 1982–1991 i 1994–2006⁴⁸.

Mechanizm konstruowania gabinetów niezmiennie koncentruje się w Szwecji wokół dwublokowej struktury rywalizacji międzypartyjnej, opartej na podziale: lewica–prawica. Po jednej jego stronie występują „partie socjalistyczne” (SAP, V, a ostatnio również MP), po drugiej tzw. „partie mieszczańskie”⁴⁹ (a więc MSp, Fp, C oraz KD). Przepływ poparcia odbywa się właściwie wyłącznie w ramach bloków. Tylko w okresie funkcjonowania koalicji socjaldemokratyczno-rolniczej ostrość tego podziału uległa zatarciu, choć nieformalne współdziałanie między oboma podmiotami było kontynuowane również w latach 90. Można zwrócić więc uwagę na dwa przeciwstawne zjawiska: z jednej strony wzrost napięcia wewnątrz bloków, skutkujący nietrwałością koalicji centroprawicowej, utworzonej pod koniec lat 70., z drugiej zaś tendencję do formalizowania współpracy, uwidocznioną powstawaniem po obu stronach koalicji wyborczych: Aliansu dla Szwecji (2004) i Czerwono-zielonego porozumienia dla przyszłości (2009).

Cechą charakterystyczną systemu partyjnego Szwecji jest wreszcie przewaga rządów mniejszościowych, występujących przez około dwie trzecie okresu powojennego⁵⁰. W latach 1971–1976, 1978–1979, 1982–1991 i 1994–2006 tworzyła je jedna partia, natomiast w latach 1981–1982 i 1991–1994 miały charakter koalicyjny. Od początku lat 70. powołano tylko trzy gabinety większościowe – wszystkie koalicyjne: 1976–1978, 1979–1981 oraz gabinet F. Reinfeldta od 2006 r. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy szukać z jednej strony zwłaszcza w wynikach wyborczych socjaldemokracji, nie dających jej większości bezwzględnej, i równoczesnej niechęci do formalnej współpracy z komunistami. Z drugiej zaś strony dystans ideologiczny i różnice programowe między partiami niesocjalistycznymi uniemożliwiały im skuteczną realizację wspólnej polityki.

Podsumowując zaprezentowane uwagi, podkreślić należy, że przesunięcia poparcia wyborczego doprowadziły nie tylko do zmiany formatu systemu partyjnego, ale także do zmiany konfiguracji między partiami. Utracie dominującej pozycji socjaldemokracji, która jednak nadal pozostaje najsilniejszym ugrupowaniem, towarzyszy bowiem tendencja do zrównoważenia systemu (w 1998 i 2006 r.), a w jej konsekwencji intensyfikacja interakcji, w jakie wchodzi partię prawicowe, i wzrost spójności ich polityki⁵¹. Jeśli weźmiemy pod uwagę przełamanie oporu SAP do współpracy na lewicy, można prognozować ewolucję szwedzkiego systemu w kierunku spolaryzowanej dwubiegowości.

⁴⁸ Szwecja miała w tym okresie tylko pięciu socjaldemokratycznych premierów, a jeden z nich, T. Erlander, pozostawał na stanowisku nieprzerwanie przez 23 lata (tworząc kolejnych 10 gabinetów). I. Bokszczanin, *Rząd Królestwa Szwecji* [w:] J. Zieliński, I. Bokszczanin, *Rządy w państwach Europy*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2003, s. 251.

⁴⁹ Określenie *borgerliga partier*, zapożyczone z języka szwedzkiego, cieszy się w politologii nordyckiej dużą popularnością. Zob. M. Grzybowski, *Systemy...*, *op. cit.*, s. 341.

⁵⁰ A. Kubka, *Partie polityczne...*, *op. cit.*, s. 172.

⁵¹ A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw Unii Europejskiej na przełomie wieków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 290.

Wykaz skrótów:

C – *Centerpartiet*, Partia Centrum

Fp – *Folkpartiet Liberalerna*, Partia Ludowa – Liberalowie

Hp – *Högerpartiet*, Partia Prawicy

KD – *Kristdemokraterna*, Chrześcijańscy Demokraci

KdS – *Kristdemokratiska Samhällspartiet*, Chrześcijańsko-Demokratyczna Partia Społeczna

LO – *Landsorganisationen i Sverige*, Krajowa Organizacja Związków Zawodowych w Szwecji

MP – *Miljöpartiet de Grönna*, Partia Środowiska – Zieloni

MSP – *Moderata Samlingspartiet*, Umiarkowana Partia Koalicyjna

NyD – *Ny Demokrati*, Nowa Demokracja

Pp – *Piratpartiet*, Partia Piratów

SAF – *Svenska Arbetsgivareföreningen*, Szwedzkie Stowarzyszenie Pracodawców

SAP – *Sveriges Socialdemokratiska Arbetareparti*, Socjaldemokratyczna Partia Robotnicza Szwecji

SD – *Sverigedemokraterna*, Szwedzcy Demokraci

SKP – *Sveriges Kommunistiska Partiet*, Komunistyczna Partia Szwecji

SSV – *Sveriges Socialdemokratiska Vänsterpartiet*, Socjaldemokratyczna Partia Lewicowa Szwecji

V – *Vänsterpartiet*, Partia Lewicy

VpK – *Vänsterpartiet Kommunisterna*, Partia Lewicy – Komuniści